

Korte aanhaling verdienen de drie intermezzi, waarin één aspect typisch voor elk der drie steden wordt uitgelicht: de Groningse Vereeniging tot bevordering der bouwkunst, de Nijmeegse architect en stedenbouwkundige L. A. Brouwer en de Utrechtse stukadoors P. R. Lutter & Zonen. Aanhakend op de werkzaamheden van die laatste firma: onbelicht blijft de vraag of er in die drie steden ook import plaatsvond van in België geprefabriceerde gipselementen, zoals die al in 1862 in de buitenplaats Wolfslaar in Breda waren toegepast.

Hoe dan ook, uit deze overspannen bouwpraktijk kwam de noodzaak voort om het bouwen meer en meer te reguleren, die in 1901 leidde tot de Woningwet — waarmee de moderne bouwpraktijk werd ingeluid. Het onderzoek van Pey vormt een gedegen en onmisbare informatiebron om de ingewikkelde omstandigheden in de decennia voorafgaand aan die wet te begrijpen. De stijlvorm neo-renaissance in al zijn variaties is daarvoor een mooie kapstok.

Karel Emmens

H. van Wijnen, *Grootvorst aan de Maas. D. G. van Beuningen (1877-1955)* (Amsterdam: Balans, 2004, 528 blz., € 35,-, ISBN 90 5018 4731).

Het leven verliep voor Daniël George (D. G.) van Beuningen grotendeels zeer fortuinlijk. Hij werd geboren met een gouden lepel in de mond. Zijn vader was directievoorzitter van de in Utrecht gevestigde Steenkolen Handelsvereniging (SHV), die het grootste deel van de Nederlandse steenkolenmarkt in handen had. De puissante rijkdom van de vader vormde het decor van zijn jeugd: ravotten op de uitgestrekte landgoederen die zijn vader bezat in de provincies Utrecht en Gelderland, aanzitten aan feestelijke diners, bediend worden door stoeten personeel en zich uitleven in tal van uit Engeland geïntroduceerde sporten zoals wielrennen en kanoën.

George van Beuningen werd op zijn drieëntwintigste door zijn vader met zachte dwang uit het Utrechtse ouderlijk huis gezet en in Rotterdam gedetacheerd om in de opkomende haven de vlag te planten van de SHV, die een voet aan de grond wilde hebben in de groeiende doorvoerhandel van steenkolen. Van Beuningen kweet zich van die opdracht met grote voortvarendheid. Hij bouwde in korte tijd de Rotterdamse vestiging van de SHV uit tot een van de grootste en meest succesvolle havenbedrijven die de stad ooit gekend heeft. Daarnaast vergat hij niet voor zichzelf fortuin te maken. Dankzij een terloops beleggingsadvies van een Amerikaanse staalmagnaat verdiende hij kort voor zijn dertigste verjaardag aan de aan- en verkoop van aandelen U.S. Steel zijn eerste miljoen.

Wie kennisneemt van zoveel weelde en voorspoed tegelijk, kan zich afvragen, of het ooit nog mis kon gaan met Van Beuningen. Zijn loopbaan als havenbaron ging vooralsnog decennialang voor de wind. Hij gaf al spoedig leiding aan een groot aantal door hemzelf opgerichte of overgenomen bedrijven. Na de Eerste Wereldoorlog bezat hij onder meer de SHV Rotterdam, de Nederlandsche Rijnvaart Vereeniging, de Maatschappij Vrachtvaart, de scheepswerf en zeesleepdienst P. Smit jr. en het watertaxibedrijf Spido. Als spelbepaler onder de havenbaronnen gaf hij tijdens het interbellum jarenlang de toon aan in het economische en culturele leven van Rotterdam. Ook was hij actief in het maatschappelijk leven. Hij was medefinancier van het in 1937 gebouwde Feyenoordstadion en een van de stichters van het Havenziekenhuis.

Hiernaast was hij kunstverzamelaar en mecenas. Naast Zuid- en Noord-Nederlandse primitieven en zeventiende-eeuwers verwierf hij werk van Italianen, van El Greco, achttiende en negentiende-eeuwse Franse schilderkunst, neo-impressionisten en Van Gogh. Het Rotterdamse kunstmuseum Boijmans dankt aan hem een lange reeks schenkingen en bruiklenen. Drie jaar na zijn overlijden kocht de gemeente Rotterdam de collectie Van Beuningen voor het bedrag dat de erven zouden hebben moeten betalen aan successierechten. Als eerbetoon werd in 1958 zijn naam toegevoegd aan die van het museum: Museum Boijmans Van Beuningen.

Desniettemin was er ook flinke tegenslag in zijn leven. Van Wijnen doet hiervan zorgvuldig verslag en biedt daarmee een waardevolle aanvulling op de bestaande canon over de havenbaron. Zo was uit zijn eerste huwelijk — met Mies Schout Veldhuys (1882-1926) — spoedig alle geluk verdwenen, omdat Van Beuningen een echte vrouwenman was die moeite had met monogamie. Ook zijn tweede huwelijk liep op de klippen. Alleen het derde, met Bep Charlouis, hield tot zijn dood toe stand. Onthullend is bovendien Van Wijnens relaas van het einde van Van Beuningens carrière in 1941. De grootvorst aan de Maas blijkt een greep uit de kas van de SHV te hebben gedaan ten bedrage van één miljoen gulden voor de aankoop van het schilderij Drie Maria's bij het graf van Jan van Eyck. De SHV-directie in Utrecht dwong hem hierop ontslag te nemen, zonder ruchtbaarheid te geven aan het vergrijp.

Vuile handen maakte Van Beuningen ook met de verkoop van de Duitse tekeningen uit de Koenigscollectie in december 1940 aan de Duitsers. Van Wijnen toont aan dat hier sprake was van economische collaboratie. Toch ontkwam Van Beuningen aan een veroordeling. Het lukte hem kort na de bevrijding de tekeningen terug te kopen. Vervolgens smoorde hij alle kritiek in de kiem door vrijwel de gehele Koenigscollectie te schenken aan het Museum Boijmans. De grootste teleurstelling van zijn leven beleefde Van Beuningen in de zomer van 1945 met het drama van de pseudo-Vermeers, die van de eigentijdse schilder Han van Meegeren afkomstig bleken te zijn. De schade voor Van Beuningen was f 2.400.000.-. Tot aan zijn dood zou hij hardnekkig blijven opkomen voor de authenticiteit van deze vervalsingen.

Van Wijnen heeft een degelijk boek geschreven dat spannend wegleeft. Kritiek valt er slechts in de marge te leveren. Jammer is het bijvoorbeeld dat het privé-leven nogal onsamenhangend wordt behandeld. Zijn kinderen, Flora en Dan, krijgen nauwelijks aandacht. De schoonzoon, een Duitser die in 1940 de hachelijke onderhandelingen over de Koenigscollectie met de Duitsers voerde, komt uit de lucht vallen. Jammer is ook dat de auteur zijn algemene beschouwingen weggeeft in de inleiding en dat een concluderend slotwoord ontbreekt. Tevens moet worden opgemerkt dat het register schrijffouten bevat.

H. de Liagre Böhl

H. Daalder, *Vier jaar nachtmerrie. Willem Drees 1886-1988. De Indonesische kwestie 1945-1949* (Amsterdam: Balans, 2004, 548 blz., € 35,-, ISBN 90 5018 639 4).

Zo langzamerhand lijken we wel voldoende te weten over het Indonesische drama, althans wat betreft besluitvorming en overwegingen aan Nederlandse zijde. Er bestaan inmiddels diverse diepgravende archiefstudies en sinds vele jaren hebben we de beschikking over de indrukwekkende twintigdelige bronnenpublicatie *Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-*

Hiernaast was hij kunstverzamelaar en mecenas. Naast Zuid- en Noord-Nederlandse primitieven en zeventiende-eeuwers verwierf hij werk van Italianen, van El Greco, achttiende en negentiende-eeuwse Franse schilderkunst, neo-impressionisten en Van Gogh. Het Rotterdamse kunstmuseum Boijmans dankt aan hem een lange reeks schenkingen en bruiklenen. Drie jaar na zijn overlijden kocht de gemeente Rotterdam de collectie Van Beuningen voor het bedrag dat de erven zouden hebben moeten betalen aan successierechten. Als eerbetoon werd in 1958 zijn naam toegevoegd aan die van het museum: Museum Boijmans Van Beuningen.

Desniettemin was er ook flinke tegenslag in zijn leven. Van Wijnen doet hiervan zorgvuldig verslag en biedt daarmee een waardevolle aanvulling op de bestaande canon over de havenbaron. Zo was uit zijn eerste huwelijk — met Mies Schout Veldhuys (1882-1926) — spoedig alle geluk verdwenen, omdat Van Beuningen een echte vrouwenman was die moeite had met monogamie. Ook zijn tweede huwelijk liep op de klippen. Alleen het derde, met Bep Charlouis, hield tot zijn dood toe stand. Onthullend is bovendien Van Wijnens relaas van het einde van Van Beuningens carrière in 1941. De grootvorst aan de Maas blijkt een greep uit de kas van de SHV te hebben gedaan ten bedrage van één miljoen gulden voor de aankoop van het schilderij Drie Maria's bij het graf van Jan van Eyck. De SHV-directie in Utrecht dwong hem hierop ontslag te nemen, zonder ruchtbaarheid te geven aan het vergrijp.

Vuile handen maakte Van Beuningen ook met de verkoop van de Duitse tekeningen uit de Koenigscollectie in december 1940 aan de Duitsers. Van Wijnen toont aan dat hier sprake was van economische collaboratie. Toch ontkwam Van Beuningen aan een veroordeling. Het lukte hem kort na de bevrijding de tekeningen terug te kopen. Vervolgens smoorde hij alle kritiek in de kiem door vrijwel de gehele Koenigscollectie te schenken aan het Museum Boijmans. De grootste teleurstelling van zijn leven beleefde Van Beuningen in de zomer van 1945 met het drama van de pseudo-Vermeers, die van de eigentijdse schilder Han van Meegeren afkomstig bleken te zijn. De schade voor Van Beuningen was f 2.400.000.-. Tot aan zijn dood zou hij hardnekkig blijven opkomen voor de authenticiteit van deze vervalsingen.

Van Wijnen heeft een degelijk boek geschreven dat spannend wegleeft. Kritiek valt er slechts in de marge te leveren. Jammer is het bijvoorbeeld dat het privé-leven nogal onsamenhangend wordt behandeld. Zijn kinderen, Flora en Dan, krijgen nauwelijks aandacht. De schoonzoon, een Duitser die in 1940 de hachelijke onderhandelingen over de Koenigscollectie met de Duitsers voerde, komt uit de lucht vallen. Jammer is ook dat de auteur zijn algemene beschouwingen weggeeft in de inleiding en dat een concluderend slotwoord ontbreekt. Tevens moet worden opgemerkt dat het register schrijffouten bevat.

H. de Liagre Böhl

H. Daalder, *Vier jaar nachtmerrie. Willem Drees 1886-1988. De Indonesische kwestie 1945-1949* (Amsterdam: Balans, 2004, 548 blz., € 35,-, ISBN 90 5018 639 4).

Zo langzamerhand lijken we wel voldoende te weten over het Indonesische drama, althans wat betreft besluitvorming en overwegingen aan Nederlandse zijde. Er bestaan inmiddels diverse diepgravende archiefstudies en sinds vele jaren hebben we de beschikking over de indrukwekkende twintigdelige bronnenpublicatie *Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-*